

KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ: TRAKYA'DA BİR İLK TUNÇ ÇAĞI İÇ KALESİ

KANLIGEÇİT OPEN - AIR MUSEUM: AN EARLY BRONZE AGE CITADEL IN THRACE

İlknur ARI – Zeynep ERES – Ahmet DEMİRTAŞ

Anahtar Sözcükler - Keywords:

Trakya, Erken Tunç Çağı, arkeolojik sit alanı, megaron, koruma, restorasyon, açık hava müzesi
Thrace, Early Bronze Age, archaeological site, megaron, preservation, restoration, open-air museum

ÖZET

Kanlıgeçit, Kırklareli kent merkezinin hemen güneyinde, Kırklareli – Babaeski demiryolunun iki yanında yer alır. İlk Tunç Çağı'nda önemli bir yerleşim yeri olan arkeolojik alan, Neolitik ve Kalkolitik Dönem'e tarihlenen Aşağı Pınar Höyüğü'nün 300 m doğusundadır. Kanlıgeçit'te kazı çalışmaları 1994 yılında başlamış ve 1995'te Trakya'nın ilk megaronlardan oluşan yerleşimi ortaya çıkarılmıştır. Anadolu'dan bilinen, Troya'da en iyi örneklerinin görüldüğü, surla çevrili bir iç kale ve içinde birbirine paralel yerleştirilmiş megaron dizisi, bu kent geleneğinin Trakya'ya da taşınmış olduğunu göstermiştir. Ayrıca yerleşimin megaron evresinden beri buluntu topluluğu içinde Anadolu ithali çanak çömlek ve figürinlerin varlığı da, Anadolu'nun etkisinin ne kadar güçlü olduğunu göstermiştir. Yerleşimde bulunan hayvan kemiklerinin arasında çok sayıda evcil at kemiğinin bulunmuş olması da, bu kentin Anadolu'dan gelen bir kervan yolunun uç noktasında olduğunu düşündürmüştür. Bir yandan kazıyla açığa çıkartılan Trakya'nın bilinen ilk megaron yapılarının korunması gereği, bir yandan kültür tarihi açısından büyük önem taşıyan bu yeni bilgilerin toplumla paylaşılması kaygısı, Kanlıgeçit'te bir koruma ve sergileme projesi yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu makalede bir Tunç Çağı iç kale yerleşimi olan Kanlıgeçit için hazırlanan proje ve uygulaması tanıtılmaktadır.

ABSTRACT

Kanlıgeçit is located just to the south of the city center of Kırklareli on either side of the Kırklareli – Babaeski railway. The site has developed as an important Early Bronze Age center some 300 m to the east of Neolithic – Chalcolithic Aşağı Pınar mound. Excavations at Kanlıgeçit, initiated in 1994 have revealed in 1995 the first and only settlement in Thrace revealing megarons. The organization of the settlement, a citadel encircled by a fortification wall reflects the West Anatolian town model as best known from Troy. The settlement organization of Kanlıgeçit had been adapted from the Anatolian urban model. Likewise the strong presence of Anatolian

an pottery and figurins also indicate the close interaction with the Anatolia. The high number of domestic horse bones in the faunal assemblage of the megaron phase implies that the settlement might have been a terminal point of a caravan route coming in from Anatolia. What has been exposed at Kanlıgeçit, in spite of the relatively small size of its citadel is highly significant in understanding the happenings of Third Millennium in the contact zone of Anatolia with South-eastern Europe. To disseminate this knowledge to general public, as well as considerations to preserve the earliest megaron type of structures exposed in Thrace has led to develop an open-air museum. This paper will discuss the concept and the implementation of the protection and display project being carried out at Kanlıgeçit citadel.

KANLIGEÇİT ARKEOJİK ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİ

Kanlıgeçit, Kırklareli kent merkezinin hemen güneyinde, kent merkezinden Asilbeyli Köyü'ne giden yolun yaklaşık 250 m batısında, Haydardere yatağının ve Kırklareli - Babaeski demiryolunun iki yanında yer almaktadır. Yerleşme, Neolitik - Kalkolitik Dönem'e tarihlenen Aşağı Pınar yerleşiminin 300 m doğusundadır.

Yerleşme 1980 yılında, bölgede yüzey araştırması yapan Prof.Dr. Mehmet Özdoğan tarafından saptanmış, bu aşamada demiryolu ve derenin tahribatı nedeniyle üç ayrı yerleşim yeri olarak değerlendirilmiş ve Kanlıgeçit Kuzey (B5/17), Kanlıgeçit Güney (B5/18) ve Kanlıgeçit Doğu (B5/16) olarak adlandırılmıştır (Özdoğan 1986: 36). 1994 yılında İstanbul Üniversitesi'nden Prof.Dr. Mehmet Özdoğan ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Prof.Dr. Hermann Parzinger tarafından başlatılan kazılar, 2009 yılına kadar devam etmiştir. Kazılar, höyüğün kuzeydoğu diliminde yoğunlaştırılmış, bu kesimde İlk Tunç Çağı iç kalesi ortaya çıkarılmıştır. Höyüğün güneyinde yapılan çok sayıda sondaj, aşağı şehrin varlığına dair bilgi vermiştir.

Kanlıgeçit'teki araştırmalar, yerleşmenin Kalkolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'na (İTÇ) kadar sürdüğünü göstermiştir¹. Beş yapı katı saptanan bu süreçte,

1. tabaka - İTÇ III	M.Ö. 2050-2200
2. tabaka - İTÇ II/III	M.Ö. 2200-2400
3. tabaka - İTÇ II	M.Ö. 2400-2750
4. tabaka - İTÇ I/II	M.Ö. 2750-3000
5. tabaka - Orta-Geç Kalkolitik Çağ'a tarihlenmektedir.	

Kazıların yoğunlaştığı kuzeydoğu kesimde mimari kalıntıları ile saptanan 3. tabaka, Balkanlar'ın Ezero kültürü olarak bilinen ahşap kulübelere oluşan basit bir yerleşmedir ve Troya I ile çağdaştır. Bunun

üzerinde yer alan 2. tabaka Troya II ile çağdaş, Balkan ve Anadolu mimari özelliklerinin birlikte görüldüğü bir yerleşmedir. Kanlıgeçit'in mimari açıdan en iyi korunmuş evresi olan 2. tabakada dört megaron ortaya çıkarılmıştır. Kendi içinde üç yenileme evresi olan bu tabakada 2a evresi, Anadolu etkili megaron geleneğini iyi bir biçimde temsil etmektedir (Res. 1,2).

Bu dönemde yerleşme, "iç kale" ve "aşağı şehir" biçiminde iki farklı bölümden oluşmaktadır. Kuzeybatı - güneydoğu doğrultusunda uzanan megaronların en güneyde olanı diğerlerine oranla belirgin bir biçimde büyüktür. Kuzeybatıda taş temelli duvarlar ile çevrelenmiş olan megaronların batısında açık bir alan yer almaktadır. Bir yangınla son bulan bu tabakadan sonra alan düzlenmiş ve İTÇ III Dönemi'ne tarihlenen 1. tabaka yerleşimi kurulmuştur. Söz konusu yerleşim, yaklaşık 38 m çapındaki bir sur ve ona ait glasi ile çevrelenmektedir (Res. 2). Temeli yassı taşlarla, üzeri kerpiçle örülmüş çokgen sur ve surun yamacını kaplayan glasi oldukça korunaklı bir yerleşimi işaret etmektedir.

Surun yapıldığı 1. evrede, kuzeybatı kesiminde iri taşlardan yapılmış 7 x 6 m boyutlarında dikdörtgen bir yapı bulunmuştur. Duvarlar iç kesimde bindirme tekniği ile örülerek bir platform oluşturulmuştur. Yapının hangi amaçla kullanıldığı henüz anlaşılacakla birlikte, çağdaşı olan yerleşmelere bakıldığında, bu yapının surlardan yukarı şehre (akropol) girişi sağlayan anıtsal bir kapı olduğu düşünülebilir (Karul 2002: 667).

KANLIGEÇİT'İN KÜLTÜR TARİHİ İÇİNDEKİ ÖNEMİ

Coğrafi olarak Anadolu ile Balkanlar arasında bir geçiş noktasında yer alan yerleşme, dünya kültür

tarihi açısından önemli iki bölge arasındaki tarihsel ilişkilerin saptanmasına olanak sağlamaktadır. Kanlıgeçit, Tunç Çağı'nda Balkanlar'la Anadolu arasındaki kültürel ilişkilere ve ticarete ait ipuçlarının elde edilebileceği bir konuma sahip olması ve bölgenin bilinen tek Anadolu Tunç Çağı kent tipini örnekleyen yerleşim yeri olması nedeniyle, Trakya'da özel bir öneme sahip arkeolojik alandır.

Anadolu ve Yakın Doğu'da M.Ö. 3. binyıl, kentleşme sürecinin başladığı, kent devletlerinin meydana çıktığı dönemdir. Batı Anadolu'da en iyi Troya ile tanınan bu dönemde, yönetici bir sınıfın geliştiği ve toplumun diğer kesiminden farklı olarak surlarla çevrili bir kalede yaşadığı görülmektedir. Balkanlar'da ise bu dönemde kırsal ve daha çok çobanlığa dayalı göçebe bir yaşam tarzı sürmektedir. Mimari-de taş kullanılmamakta, yerleşmeler bütünüyle ahşap binalardan oluşmaktadır (Özdoğan 2000: 73). Kanlıgeçit'te İTÇ II/ III tabakalarında ortaya çıkan megaronlar, Balkanlar'da bu tip yapıların bilinen tek örneğini vermektedir. Bir sur duvarı ile çevrili megaron dizisi biçiminde özetlenebilecek olan yerleşme tipi, Troya II ve benzeri tüm Batı Anadolu yerleşmelerinin planı ile yakından benzeşmektedir. Kanlıgeçit'te en alt tabakada Balkan tipi kırsal bir yerleşim söz konusu iken, İTÇ II ve III tabakalarında görülen bu kentsel nitelikteki yerleşme tipi, yerel bir köy yerleşiminin dıştan gelen farklı bir toplumsal etki ile nasıl değiştiğini göstermektedir (Res. 3).

İTÇ sonunda, Anadolu'da maden ticareti artık kurumsallaşmıştır ve maden stratejik bir önem kazanmıştır. İstranca Dağları'ndaki bakır ve altın yatakları bu dönemde önemli maden kaynakları olmalıdır. Kanlıgeçit'in megaron evresinde olasılıkla maden ticareti nedeni ile buraya yerleşmiş Anadolu tacirler ya da Anadolu ile ticaret yapan yerel bir yönetici ailesi yaşamış olmalıdır. Kanlıgeçit, İTÇ maden ticaretinin Balkanlar'daki şimdilik bilinen en uç noktası olması nedeniyle önemlidir (Özdoğan 2003: 356).

Kazılar sonucunda ortaya çıkan buluntular, yerleşmenin İç Batı Anadolu ile bağlantıları olduğunu göstermektedir. Megaronlu evrenin (2. ve 3. yapı katı) planı Troya ile benzeşmekle birlikte, Yortan tipi kaplar, kırmızı astarlı açık tabaklar ve figürin gibi buluntular İç Batı Anadolu ile benzerlikler göstermektedir. Buluntuların %10'unu bu tür ithal malzeme oluşturmaktadır.

Kanlıgeçit'te bulunan hayvan kemikleri, yerleşmede evcil sığır, keçi ve koyunun varlığını göstermektedir. Ancak at kemiklerinin sayısının çokluğu, burada at nüfusunun fazla olduğunu ve atın günlük yaşamda önemli bir rol oynadığını kanıtlamaktadır. 3. binyıl atın evcilleştirme sürecini verir ve at taşımada yeni bir teknolojinin gelişmesine olanak sağlar. Kanlıgeçit'teki at sayısı, atın evcilleştirme sürecinin yaşanmadığı bir yer olmasına karşın, bilinen çağdaşlarının tümünden fazladır. Dolayısı ile bu atların varlığı buraya gelen organize bir kervan yolunun bulunduğu göstermektedir. Batı Anadolu'daki verilerle beraber ele alındığında, bu dönemde gelişen yeni bir ticaret sistemi olan kervan sisteminin varlığını göstermektedir (Efe 2007: 62). Kanlıgeçit kazıları, bu ticaret sisteminin en batıdaki ucu olarak önem kazanmaktadır.

KANLIGEÇİT'TE SERGİLEME İLE İLGİLİ SORUNLAR

Kanlıgeçit, kültür tarihi açısından önemli olmasına karşın, çağdaşı olduğu diğer yerleşmelere oranla küçük çaplıdır. Öneminin ziyaretçiye anlatılması için Anadolu'da yaşanan kentleşme sürecinde Balkanlar'da kentleşmenin olmaması, megaron tipi yapıların kültür tarihi açısından önemi, ticaretin ve atın evcilleştirilmesinin ticaret sistemi üzerine etkileri gibi konuların öneminin kavranması gereklidir. Tüm bunlar anlaşılmadan bu küçük çaplı ve oldukça gösterişsiz yerleşmenin öneminin ziyaretçiye anlatılması olanaklı değildir.

Kanlıgeçit yerleşmesinde, tarihsel süreç içinde farklı nedenlere bağlı olarak ağır bir tahribat olduğu görülmektedir. Yerleşme yüzeyinin tarım amaçlı sürülmesi, yapıların taşlarının yeni inşaatlarda kullanılmak üzere sökülmesi, 1900'lerin başında inşa edilen demiryolunun höyüğün ortasından geçmesi, başlıca tahribat nedenleri olarak sıralanabilir. Tüm bunlar, yerleşmenin bütün olarak anlaşılmasında ve ziyaretçilere anlatılmasında zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Yüzey toprağının sürülmesi nedeniyle, höyüğün en ilgi çekici dönemi olan megaron tabakasına ait günlük yaşamla ilgili buluntuların sayısı oldukça azdır.

Kazıyla ortaya çıkarılan megaronlar ve sur duvarı tek sıra taş temel düzeyinde korunmuş olduğundan, her ne kadar bu kalıntılar görsel olarak işlevlerini ve niteliklerini açık bir biçimde göstermekteyse de, bunların açık hava koşullarında korunması olanaklı değil-

dir. Megaronların altında yer alan Ezero kültür katı, geniş bir alanda açılmamıştır ve çamur dolgululu ahşap mimarisi nedeniyle açık hava koşullarında korunamayacağı gibi, mevcut durumuyla anlaşılır bir biçimde sergilenmesi de olanaklı değildir.

Kanlıgeçit'te ilk kazı 1994'te aşağı şehir kesiminde başlamış, 1995'te iç kalede çalışılmış ve üç megaron ile sur ve glasi büyük ölçüde bu kazı döneminde açığa çıkarılmıştır (Res. 1). Yapı kalıntılarının açık hava koşullarında korunması olanaklı olmadığından geçici koruma önlemleri alınmıştır. İlerleyen yıllarda hem megaron evresi hem de altında yer alan Ezero yapıları kazılmış, her yıl düzenli bir biçimde kalıntılar koruma altına alınarak kışı geçirmeleri sağlanmıştır. Bunun için megaron duvarları iki tarafından ahşaplarla desteklenerek sandık içine alınmış ve üzerine naylon serilip toprak örtülerek korunmaya çalışılmıştır. 2005 yılında artık megaron duvarlarının geçici önlemlerle korunamayacağı gözlenmiş ve her ne kadar alanın diğer kesiminde kazılar devam etse de, kazısı tamamlanan arkeolojik kalıntılar için kalıcı koruma projesinin hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda bir yandan arkeolojik siti bir bütün olarak ele alarak koruma ve sergilemeye yönelik yaklaşım modeli geliştirilmiş, bir yandan da somut olarak üç megaron ve bunları çevreleyen sur sistemi ile ilgili proje hazırlanmıştır.

KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ PROJESİ

YAKLAŞIM MODELİ

Kanlıgeçit arkeolojik sit alanı iç kale ve aşağı şehir olmak üzere çok geniş bir alana yayılmaktadır. İç kale 1,5 dönümlük bir alanda yoğun bir yerleşimdir, aşağı şehir ise yapılan sondajlarla 60 dönümlük alanda ancak çok seyrek bir yerleşme biçiminde saptanmıştır. Kesin sınırları bilinmemektedir. Arkeolojik yapı kalıntıları esas olarak iç kalede yoğunlaştığından koruma ve sergileme projesinin de bu kesim için hazırlanması öngörülmüştür. Bu projenin temel ilkeleri kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir²:

- Kanlıgeçit kazılarında saptanan tabakalar içinde 2. tabaka (megaronlu evre) en tanımlı kültür katıdır. Megaronlu evrenin planı bir bütün oluşturmaktadır ve ziyaretçinin yerleşmeyi algılamasına olanak sağlamaktadır. 1. tabaka suru, her ne kadar bu

evreden sonraki aşamada inşa edilmişse de, megaronlu evrede de bir sur yapısı olduğu bilindiğinden (olasılıkla bu sur onun izlerini takip etmiştir), yerleşmeyi tamamlaması açısından bu düzenlemeye katılmaktadır.

- Megaronlu evre Trakya'da bilinen ilk Anadolu tipi yerleşme olması açısından, açık hava müzesi olarak düzenlenmeye değerdir.
- Megaronlar açık hava koşullarında ancak bir koruma çatısı altında sergilenebilirler. Ancak bölgenin özgün peyzajının korunması ve yapı kalıntılarının çevreyle kurduğu ilişkinin sürekliliğinin sağlanması için koruma çatısı yapılmaması yeğlenmektedir.
- En altta yer alan Ezero kültür katı, açık hava müzesi kurgusunda sergilenen öğelerin karmaşık ve algılanması güç bir görüntü oluşturması için alandaki sergilemeye katılmayacaktır. Yerleşmenin tarihsel süreç içinde tabakalanması ve değişen mimari özellikleri maket, bilgilendirme panoları gibi farklı sergileme teknikleriyle açıklanacaktır.

TUNÇ ÇAĞ İÇ KALESİNİN SERGİLENMESİ

Kanlıgeçit Tunç Çağ yerleşmesi iç kale ve aşağı şehir olmak üzere oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Ancak aşağı şehir kısmında çok sayıda sondaj yapılmasına karşın, tanımlı bir bütünlük oluşturan yapı kalıntılarıyla karşılaşılmemiştir ve bu alanlar kazı sonrası toprakla kapatılarak koruma altına alınmıştır. Kazıların büyük ölçüde tamamlandığı İç kale ise, Tunç Çağı'nda Kanlıgeçit'in yönetim merkezi olarak anlamını ve etkisini açık bir biçimde göstermektedir. Bu çerçevede müze düzenlemesinin bu kesimde yapılması, hem ortaya çıkan mimari kalıntıların korunması hem de ziyaretçiye anlamlı bir bütünlük içinde alanı sunma olanağı verdiği için doğru bulunmuştur (Res. 4).

Bunun için açık hava koşullarında sergilenmesi olanaklı olmayan mimari kalıntıların toprakla örtülerek koruma altına alınması, bunun üzerine ise yapıların bire bir ölçekte modellerinin hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda yerleşmede bulunan kazısı tamamlanmış üç megaronun modeli yapılacaktır. Bunu çevreleyen sur temeli ve eteğindeki glasi ise, üzerine bir model yapılması durumunda alan düzlemi çok yükselerek yanıltıcı bir görünüm oluşturacağından ve bu kalıntılar yerinde sağlamlaştırılarak

sergilenebilir nitelikte olduğundan, bunlara sağlamlaştırma ve bölgesel tümlenme yapılacaktır. Taş temel üzerinde kerpiç duvardan oluşan surun daha iyi algılanabilmesi için, yassı taşlardan oluşan temel duvarının üzerine yer yer bir – iki sıra kerpiç dizisi konulacaktır.

Böylece sur ile çevrili bir megaron dizisinden oluşan iç kale, kazıda bulunan durumuna benzer bir biçimde sergilenecektir. İç kale, arazinin bugünkü yüzey kotuyla hemen hemen aynı düzlemde olduğundan, ziyaretçinin alanda kendi göz hizasından bakarak yerleşimi bir bütün olarak algılaması zordur. Bu nedenle sergi alanının hemen girişinde 6,5 m yüksekliğinde bir izleme platformu yapılacak ve ziyaretçinin alanı yukarıdan incelemesi sağlanacaktır. Kanlıgeçit'in yerleşim alanının küçük olması, yapıların birbirine çok yakın olması nedeniyle, ziyaretçinin alana sokulmaması, yalnız bu platformdan sergilemeyi izlemesi yeğlenmiştir.

Kanlıgeçit için önerilen projenin temel yaklaşımı, daha önce Boğazköy ve Çayönü arkeolojik alanlarında sınınanmış, gerek özgün kalıntıların korunması, gerek anlaşılır bir sergilenmenin sağlanması, gerekse de uzun vadeli bakımı kolay ve ekonomik bir yöntem olarak başarılı sonuçlar elde edilmiştir³.

Kazısı devam eden dördüncü megaron yapısı ise, bu aşamada proje dışında tutulmuştur. Kazı tamamlandıktan sonra bu yapı için de, yukarıda açıklanan genel yaklaşım ilkeleri çerçevesinde bir proje geliştirilecektir.

Sergileme Alanında Koruma Dolgusu Hazırlanması
Özgün duvarlar yüzeye çok yakın olduğundan, her durumda açık hava koşullarına karşı hassastırlar. Ayrıca model yapılar bu duvarların üzerine inşa edileceğinden, yükten dolayı taşların yerinden oynamaması için duvarların iki taraftan kalaslarla desteklenerek sandık içine alınması öngörülmüştür. Özgün kalıntılar toprakla örtülmeden önce, ileride alanın tekrar kazılması durumunda model yapılar ile özgünlerin karıştırılmaması için, araya ayırt edici bir malzeme serilmesi uygun bulunmuştur. Bunun için duvarların üstünde cam kırığı tabakası oluşturulacak, üzerine ince kumlu toprak serilecektir (Res. 5). Böylece hem arkeolojik dolgu koruma altına alınacak, hem de model yapılar için düzgün bir zemin sağlanacaktır.

Model Megaronların Yapılması

Kanlıgeçit kazıları sırasında alanda birbiri ile bağlantıları çok anlaşılır olmayan pek çok duvar parçası ortaya çıkmıştır (Res. 2). Bu duvarların her birinin sergilemede kullanılması tanımlı bir bütünlük oluşturmadığından karmaşık bir görüntü oluşturacaktır. Bu nedenle model yapılar için, aynı döneme ait olan ve bir yerleşim düzeni veren megaronların ilk evresi (2a tabakası) seçilmiş, megaronların antelerinin kapatılarak farklı mekan kurgularının oluşturulduğu 2b ve megaronların önünde karmaşık duvar örüntüsü oluşturan 2c kalıntıları model uygulamasına katılmamış, yalnız toprak altında koruma altına alınmışlardır.

Model yapı uygulaması öncesinde koruma dolgusunu oluşturan toprağın üstünde duvar inşa edilecek kısımlarda saman katkılı çamurla sert ve düzgün bir zemin oluşturulacaktır. Bunun üzerine, özgün duvarlara benzer bir sıra taştan oluşan temel örülecektir. Kazıda bazı kısımlarda taş temeller üzerinde bir-iki sıra kerpiç bulunmuş olması, duvarların kerpiçten olduğunu açık bir biçimde göstermiştir. Bu nedenle model uygulamasında bir sıra taş temel üzerine özgün kerpiçlerle aynı boyutta hazırlanmış kerpiçler iki sıra örülecek, böylece yapıların biraz daha iyi algılanması sağlanacaktır (Res. 6). Yalnız birbirine komşu iki megaronun duvarlarında 1,5 m boyunca 1 m'ye varan yükseklikte kerpiç örülerek yapıların iç mekanı ve ara sokaklar biraz daha vurgulanmaya çalışılacaktır. Megaronların kapı - pencere açıklıkları, tavan - çatı sistemleri kesin olarak bilinmediğinden, alandaki sergilemede bu ayrıntılara girilmeyecektir. Bu konudaki bilimsel görüşler, maketler üzerinden açıklanacaktır.

Surun, Glasinin ve Giriş Kapısının Sağlamlaştırılması

Megaronlu alanı çevreleyen glasili surun, sağlamlaştırılması planlanmıştır. Kazıda glasi açığa çıkarıldıktan sonra, eğik düzlemde yer alan küçük taş örgünün akmaması için üzerine kafes tel örtü serilmiştir. Ancak bu örtü zaman içinde çürümüştür. Projede bu örtünün duvar örgüsüne hasar vermeden kaldırılması, taşların aralarındaki boşlukların, derzlerin saman katkılı çamur harcı ile doldurularak taşların zemine daha iyi sabitlenmesi öngörülmüştür. Surun kuzeybatı kesiminde yer alan kare planlı giriş yapısının yer yer 1 m yüksekliğe varan taş duvarları da, taşların arasındaki boşalmış toprak harcı yenilenecek sağlamlaştırılacaktır. Bu yapının batı duvarı

diğer duvarlarına göre daha fazla harap olmuştur ve bazı kesimlerde tek sıra taş dizisi halinde kalmıştır. Bu duvar diğer duvarlarla aynı hizaya gelecek biçimde örülecek, böylece bu yapının içinde kuzeydoğu köşede saptanan taş örülü platform düzlemi yapı içinde tamamlanabilecektir. Bu tümlenme uygulaması için özgün taşlara yapı ve ölçek olarak benzenen ancak biraz daha açık renkli taş kullanılarak özgün ile yeni eklemenin farkı, yapının estetik bütünlüğünü bozmadan belli edilecektir.

Kazı Alanı Kenarlarının Korunması

İç kale kazıyla açığa çıkarılırken doğal olarak kazı sınırlarında dikey toprak yüzeyler oluşmuştur. Bu kenarlar özellikle glasi sınırında 1,5 m yüksekliğe varmaktadır ve açık hava koşullarında özellikle kış aylarında yoğun yağışla birlikte toprak akmakta, hem kazı alanı toprakla dolmakta hem de kazı sınırları sürekli erimekte ve aslında kazılmamış olan arkeolojik dolgu harap olmaktadır. Kazı sınırlarının korunması için kenar yüzlere hafif şevli ahşap karkas destek duvarları yapıp üzerinin ahşap kaplanması ve bu yüzeye tel gerilip kerpiç çamuru ile sıvanması öngörülmüştür. Böylece hem kazı sınırlarının açık hava koşullarında harap olması engellenecek, hem de kazı sınırlarında toprak renginde doğal bir görüntü elde edilecektir.

Seyir Terası

Kazı alanının dışında, iç kalenin 15 m kadar kuzeybatısında, Kanlıgeçit'e ulaşan yolun kenarında bir seyir terası yapılması planlanmaktadır. 6,5 m yüksekliğinde 2,5 x 4 m boyutlarında tasarlanan teras çelik ayaklar üzerinde yer alacak, zemin kotunda ayakların arasına Kanlıgeçit'in 1/100 ölçekli maketi ve bilgilendirme panoları yerleştirilecektir. Merdivenle ulaşılacak terasın 10 kişi kapasiteli olması öngörülmüştür. Terasın ayaklarının temeli inşa edilmeden önce, bu kısımlarda arkeolojik kazı yapılacaktır.

KANLIGEÇİT AÇIK HAVA MÜZESİ UYGULAMASI

Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi Projesi 2005 yılında Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmış ve 2009 yılında arkeolog – restoratör Ahmet Demirtaş'ın alan sorumluluğunda, yukarıda açıklanan proje doğrultusunda uygulama gerçekleştirilmiştir. Mevcut kalıntıların cam tabakası ve toprak ile örtülmesi sürecinde bir yandan da ker-

piç dökümü işine başlanmıştır. Bunun için bölgede köylülerin de kullandığı nitelikli kerpiç toprağı olarak bilinen Şeytandere'nin Kızılcıkdere yakınlarındaki kesiminden sağlanan toprakla kerpiç karılmıştır. Uygulama için 3500 kadar kerpicin gerektiği hesaplanmış, kerpiç toprak alan üzerinde tek tek döküldüğünden ve kuruması 10 gün kadar sürdüğünden, bu alanın boyutlarına bağlı olarak kerpiç karma işi tek seferde yapılamamıştır. Kuruyan kerpiçler istiflenip kaldırıldıkça yeni kerpiçler dökülerek iş bitirilmiştir (Res. 7).

Özgün duvarlar ahşap sandık içine alındıktan sonra üzerine cam ve toprak tabakası serilmiş, duvar köşelerinin yeri demir çubuklarla toprak örtünün üzerinde belli edilmiş, bunların arasına kerpiç çamuru sürülerek düzgün bir zemin sağlanmış ve kazı sürecinde ayıklanmış *in situ* olmayan taşlar kullanılarak temel duvarı örülmüştür (Res. 8). Bunun üzerine kerpiç blokları yerleştirilmiş, bazı kesimlerde taş duvar açıkta bırakılarak temel duvarının da sergilenmesi sağlanmıştır (Res. 9). Uygulamanın bu ilk aşamasında geleneksel yöntemle imal edilmiş kerpiçler kullanılmış, ancak yağmur sonrası açıkta kalan duvar yüzlerinde bozulmanın başladığı gözlenmiştir. Bu nedenle ilk sıra kerpicin üzerine, dere kumu, killi toprak, saman, siyah çimento ve uygun rengi sağlaması için oksit sarı renkli toprak boya katılarak imal edilen imitasyon kerpiç dizisi konularak, model duvarların açık hava koşullarına daha dayanıklı duruma gelmesi sağlanmıştır (Res. 10). Kazıyla açığa çıkarılan megaronların tam ortasında bir ocak bulunduğu bilindiğinden, model megaronların ortasına da aynı boyutlarda ocaklar yapılmış, taban da yine özgününe benzer biçimde sertleştirilmiş koyu renk toprakla oluşturulmuştur (Res. 11). Glasi, sur ve giriş kapısı, yukarıda açıklanan proje doğrultusunda sağlamlaştırılmış ve yer yer tümlenmeler yapılmıştır (Res. 12). Tümlenen kısımların özgün olandan ayırt edilebilmesi için biraz daha açık renkli taşlar seçilmiştir. Yapıların restorasyonu devam ederken, bir yandan da kazı sınırını oluşturan toprak yüzeylerde ahşap destek duvarları yapılarak koruma önemi alınmıştır (Res. 13).

Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi uygulamasında (Res. 14) kayda değer bir güçlük karşılaşılmamıştır. Arkeolojik yerleşimin toprak, taş vb. bütün yapı malzemeleri bölgeden sağlanmıştır ve günümüzde de

bu malzemeler inşaat malzemesi olarak halen kullanıldığından, yerleri kolayca saptanmış ve kazı alanına getirilmiştir. Yalnız taşların uygun boyutta ve biçimde parçalanmasında zorluk yaşanmıştır. Kerpiç üretimi gerek uygulama sorumlusu gerek çalışan köylüler tarafından bilindiğinden bir sorun oluşturmamış, ancak geleneksel kerpiçin sıvasız olarak açık hava koşullarında dayanıksız olması, imitasyon kerpiç kullanımını zorunlu kılmıştır.

Seyir terasının uygulama projesinin 2010 yılında hazırlanması ve kurul onayından sonra 2011 yılında inşaatın gerçekleştirilmesi programlanmaktadır.

2007 yılında yapılan kazılarla yerleşmenin güneyinde yer alan en büyük megaron açığa çıkartılmıştır. Söz konusu megaronun duvarları da diğerlerine göre daha kalındır ve belli aralıklarla içte ve dışta payandalar vardır (Res. 2). Bu megaronun duvarları yine diğerlerinden farklı olarak yer yer 1 m yüksekliğe varan düzeyde taş örülü biçiminde bulunmuştur. Gerek büyüklüğü gerek duvar tekniği açısından dönemi için özgün bir yapı olan bu megaronun kalıntılarını da göz ardı etmeyen bir koruma ve sergileme projesi hazırlanacaktır.

SONUÇ VE GELECEĞE YÖNELİK ÖNGÖRÜLER

Kanlıgeçit Tunç Çağı yerleşimi ve Aşağı Pınar Neolitik yerleşimi, yakın çevrede yer alan üç Tümülüs ile birlikte “Kırklareli Güney Kesimi Arkeolojik Alanı”nı oluşturmaktadır. Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi projesi diğer arkeolojik alanları içeren projelerle birlikte “Kırklareli Güney Kesimi Arkeolojik Mirası Alan Yönetim Planı” kapsamında geliştirilmiştir. Proje her ne kadar ekonomik açıdan kolay

uygulanabilir ve sürdürülebilir biçimde tasarlanmış olsa da, orta vadede sürekli bakımının yapılması ve düzenli olarak gezilmesinin sağlanması için üst ölçekte profesyonel biçimde hazırlanmış bir plan ve program çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Kırklareli Güney Kesimi Arkeolojik Mirası Alan Yönetim Planı'nın ilk proje uygulaması olan Aşağı Pınar Açık Hava Müzesi'ne yönelik bu dergide yayımlanan makalede, üst ölçekte planlamanın nasıl olduğu, gelinen nokta ve Trakya için hazırlanmakta olan 1/100.000 ölçekli bölge planında kültür sektörüne yönelik olası tehlikelere değinilmiştir. Bu nedenle bu makalede bunlar tekrar tartışılmayacaktır. Ancak kısaca da olsa, kendi içinde bir bütünlüğü olan ve koruma ile birlikte toplumsal katılımı da önemseyen, kendi kaynağını yaratma ve sürdürülebilirlik anlayışı ile hazırlanmış olan arkeolojik miras yönetim planının, ancak bölgesel ölçekteki üst planlarla uyum içinde olması durumunda gerçeklik kazanacağını belirtmekte yarar görüyoruz. Bu çerçevede bölge planında kültürel mirasın korunmasına yönelik sağlam bir altyapının öngörülmemiş olması, uzun vadede Kanlıgeçit'te gerçekleştirilen projenin bir örnek uygulama düzeyinde kalmasına ve bölgenin tüm arkeolojik mirasını kapsayıcı bir koruma ve sergileme etkinliğinin geliştirilememesine yol açacaktır.

KATKI BELİRTME

Kanlıgeçit çalışmaları İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonu, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün desteği ile gerçekleşmiştir. Adı geçen kurumlara ve emeği geçen, destek veren tüm kişi ve kurumlara teşekkür ederiz.

NOTLAR

¹ Yerleşmenin tabakalanması ve diğer arkeolojik verilerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: (Arı 2009).

² Söz konusu projenin genel tanıtımı için bkz.: (Arı 2006).

³ (Neve 1998, 1987), (Özdoğan 2006, 1999).

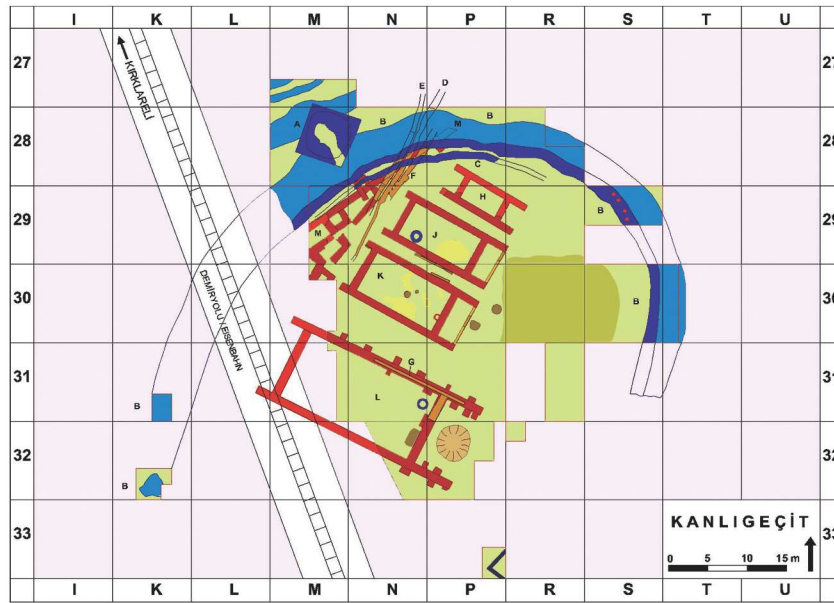

KAYNAKLAR

- Arı, İ., 2009.
Tarihöncesi Sit Alanlarında Kültür Mirası Yönetimi. Kırklareli Höyüğü Sit Alanı ve Kültür Mirası Yönetimi. İstanbul Üniversitesi (Doktora Tezi)
- Arı, İ., 2006.
 “Kırklareli Kültür Sektörü Uygulamaları: Kanlıgeçit Açık-hava Müzesi Örneği”, *Mimar.ist* 21: 103-106.
- Efe, T., 2007.
 “The Theories of the ‘Great Caravan Route between Cilicia and Troy: The EB III Period in Inland Western Anatolia”, *Anatolian Studies* 57: 47-64.
- Karul, N., 2002.
 “Einige Gedanken über das megaronzeitliche Tor in Kanlıgeçit”, R. Aslan, S. Blum, G. Kasti, F. Schweizer ve D. Thumm (yay.) *Festschrift für Manfred Korfmann: Mauer Schau* 2: 665-671. Bernhard Albert Greiner.
- Neve, P., 1998.
 “Restaurierungen in Boğazköy-Hattuşa”, G. Arsebük, G. Mellink ve W. Schirmer (yay.) *Light on the Top of the Black Hill – Studies Presented to Halet Çambel*: 515-530. Ege Yayınları.
- Neve, P., 1987.
 “Projekt archäologischer Park”, N. Başgelen (yay.) *Hattuscha-Information.* Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özdoğan, M., 2006.
 “Organizing prehistoric sites as open air museums. Two experimental cases: Çayönü and Kırklareli”, Z. Ahunbay ve Ü. İzmirli (yay.) *Management and Preservation of Archaeological Sites*: 50-57. ICOMOS Türkiye, YEM Yayınları.
- Özdoğan, M., 2003.
 “The Prehistory of Northwestern Turkey. A Synoptic Overview of the Latest Evidence”, D.V. Grammenos (yay.) *Recent Research in the Prehistory of the Balkans*: 329-368. Publications of the Archaeological Institute of Northern Greece.
- Özdoğan, M., 2000.
 “Kırklareli Kazıları: Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit”, O. Belli (yay.) *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*: 69-76. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.
- Özdoğan, M., 1999.
 “Preservation and Conservation of Prehistoric Sites. Two Experimental Cases: Çayönü and Kırklareli-Aşağıpınar”, M. Korzay, N.K. Burçoğlu, Ş. Yarcın, D. Ünalın (yay.) *International Conference on Multicultural Attractions and Tourism I*: 179-195. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özdoğan, M., 1986.
 “Trakya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları”, *IX. Türk Tarih Kongresi* 1: 29-39. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

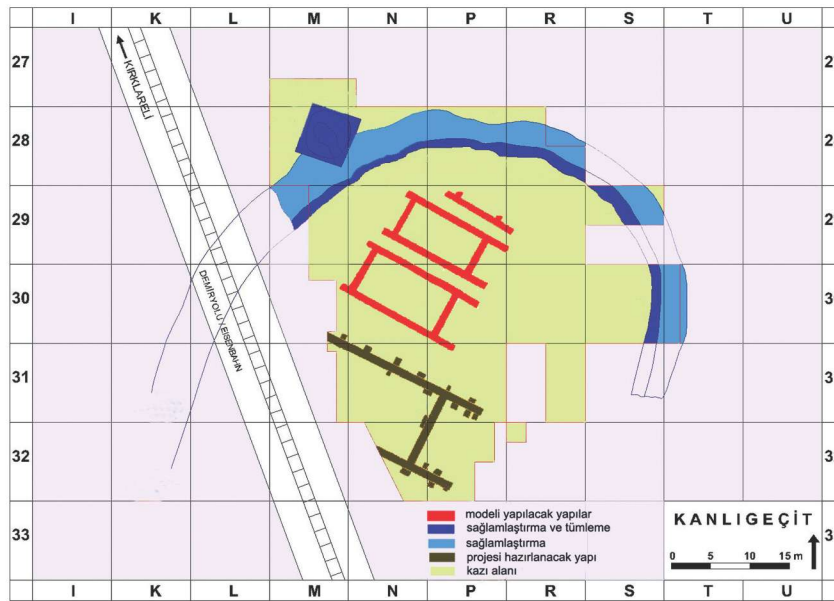
Res. 1. Kanlıgeçit Erken Tunç Çağı megaronları ve sur

Res. 2. Kanlıgeçit, 1. ve 2. tabaka yerleşimi durum planı

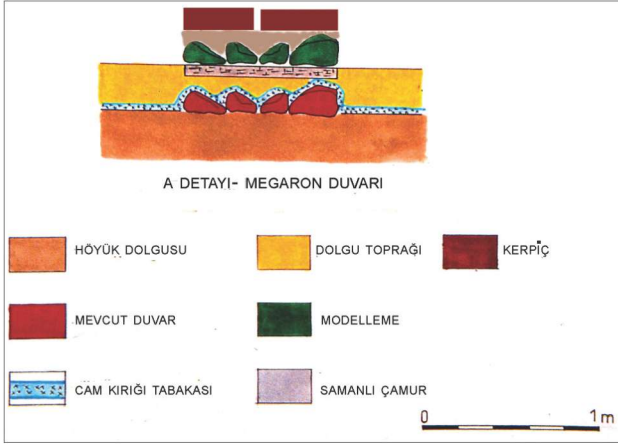

Res. 3. Kanlıgeçit iç kale maketi

Res. 4. Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi projesi

Res. 5. Model megaron duvarlarının uygulama kesiti

Res. 6. Kanlıgeçit'te bulunan kerpiç bloğu parçaları

Res. 7. Kerpiç dökümü

Res. 8. Özgün megaron duvarlarının sandıklanması

Res. 9. Model duvarların inşası; taş temel ve kerpiç dizisi

Res. 10. Geleneksel kerpiç üstüne imitasyon kerpiç konulması

Res. 11. Model megaronlar, sur ve glasi

Res. 12. Giriş kapısının kısmi tūmlemesi

Res. 13. Kazı sınırlarında ahşap destek duvarı inşaatı

Res. 14. Kanlıgeçit Açık Hava Müzesi, havadan görünüş